

ИЗЛАЗИ

четвртком и недељом

ЦЕНА

ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
ИЛИ 1 КРУНАПреглату примају све поште
у Србији и иностранству.

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ПРЕГЛАТУ ТРЕБА СЛАТИ :

Уредништву „Звезде“
Коларчева улица бр. 10.

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА

НЕ ПРИМАЈУ СЕ

Рукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ :

Коларчева улица бр. 10.

БРОЈ 15 ПР. ДИН.

Уредник : ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 15 ПР. ДИН.

КОРИНЋАНСКА НЕВЕСТА

ВАЛАДА ГЕТЕОВА

У Коринт је дошло из Атина града
Непознато момче. У вароши тој
У житеља једног пријему се нада:
Очеве је свез'о гостољубља спој.
Још у рано доба
Наменише оба
Шћерицу за љубу, сина — војна њој.

Ну да ли је младић добро дош'о њима,
Скупо дар откупит' ако није рад?
Та безбожник он је још са својим' свима,
А крштени ови и Хришћани сад.
Ах, поради вере
Често ли се здере
И к'о кукољ згази љубав, верност, над!

И отац и кћери, све већ слатко снови.
Мир у дому влада. Само мати бди;
Смешећи се, љупко госта дочекива,
У дворану води најлепшу од сви'.
Пре но му се хтело,
Ту је пиће, јело.
Затим му пожели да слађано сипи.

Он не беше орзан да се јелом слади;
Глад умину сасвим, сузбила је њу
Изнемоглост тела, те намерник млади
У оделу леже на постељу ту.
И за мало траја,
Дремеж већ осваја,
Кад кораке неке пред вратима чу.

И за тренут згледа белину одела,
И распозна мому кроза свећин зрак
Како смерно иде. а около чела
Обвили се златан и гарави трах.
И са једним махом,
— Што га проже страхом —
Мома диже руку к'о чуђења знак.

„У овоме дому зар сам туђа тако,
Да ништа о госту не смем ни да знам?

У закутку моме ах, крију ме јако,
Па ме сада целу обузима срам!
Отпочивај само
На том одру тамо,
Ја се брзо враћам, да ти мира дам.“

„Остан', мила дево!“ Са лежаје своје
Отрже се момче и подиже глас:
„Церере и Баха ту дарови стоје,
А Амора, чедо, ти доносиш слас!
О, како си блеђана!
Огледајмо, драгана,
Да л' ће бози бити весели за нас!“

„Остај где си, момче! За ме нису саде
Радости и срећа, судба ми је зла;
У болесни занос моја мати паде;
Кад понуштат' поче бољетице ма,
Завери се тада:
Младост да од сада
И природа небу жртвује се сва“.

„И поворка шарна од богова стари'
У брзо је мирна напустила дом.
Невидљиви сада небом господари;
Један Спас се штује сад на крсту том.
Нису жртве туна
Стадо бело-руна,
Али људске жртве у безброју свом“.

Он је помно слуша, пази гласак, који
Да му не промакне, нештује све.
„Је л' могуће — љуба то преда мном стоји,
Да л' је ово слика лепотице те?
Буди моја, мога
Бабајка и твога,
Небо нам је дало благослов још пре!“

„Моју сестру теби за љубу ће дати.
Мила душо, туге ја сам млада плен.
Док у тихом кутку тело ми се пати,
Нек те на ме сети ах, загрљај њен,
На ме која тугује,
Са љубави бол је,
И у земљи биће још за који трен!“

Не тако ми плама и светлости ове,
Химен добродушну навешћује моћ!
Ти постојиш за ме и радости нове;
У очинску кућу ти ћеш самном поћ'.
Остај, срце моје,
Да слаavimo двоје
Неслућено миље и сватовску ноћ!"

Већ верности знаци уресише младе:
Она њему пружи злаћен ланац свој,
А он пехар хтеде невести да даде
Сребрни и красни као ретко кој.
„Не мили ми то се,
Из своје ми косе
Завојаста једат дај увојак твој!"

И поноћни у том мрачни часи бйше,
А ној сладак беше баш тренутак тај;
Са уснама бледим она вино сише,
Што трепери, блиста к'о пурпурни сјај;
Ал' од круха бела
Она није хтела,
Да најмањи прими мекан залогај.

Сад младићу дода она пехар лени,
Па обоје пију похлапно до дна.
Он њу опет нутка, да се јелом крепи —
Од љубави душа бона му је сва
Њу вајкање стаде,
Он се у плач даде,
На одар се тресну и јад узе ма.

Око њега сави она руке своје.
„О, како ме жао кад се јадаш ти!
Додирнеш ли само ти образе моје,
Разазнаћеш с грозом шта од тебе скри'.
Беља и од снега,
Хладнија од њега
Драгана је, коју, ах, изабра ти!"

Тад рукама чврстим пригрли је себи,
У мушкој му снази љубавни је плам.
„Ма из гроба дошла, ја ћу инак теби
Огрејати груди студене к'о кам!
Пољпци се гоне,
Свест у огањ тоне,
Не гориш ли :: ти кад ја пламтим сам?"

Бујица се суза од радости лије.
Млађане их свеза чвршће љубав та.
Из уста му она страшно пламен пије,
И за себе једно у другоме зна.
Жар његове жуди
Крави њене груди,
Ал' ту срца нема да откуцај да.

У том кроз предворје пролажаше мати
У већ позно доба, свуд је неми мук.
Али као за час прислушну на врати':
Какав то изнутра сада причу звук?

Чуј узвике благе,
Љубавничке, драге.
И грцања медог сладострасни хук!

Непомично оста мати ту стојећи;
Уверит' се хоће и слуша кроз мрак
Зарицања многа, у љубавне речи
Пољубац се плете и у усклик свак'.
„Чуј, петао поје!
Сутра, добро моје,
Буди ту у ноћи!" Опет целив лак.

Гнев матери хоће да разрије груди.
Она трже локот и стаде на праг:
„И бедница таквих зар имаде туди,
Похотљивац један којима је драг?!"
У сусрет им иде,
При светлости виде —
Кога? — Чедо своје, о Господе благ!

Тад у првом страху и трепету целом
Шчена младић Ђилим, да прикрије њим
Невестицу своју и њезиним велом;
Али она не хте покрити се тим.
Као сенка нека
Са одра се мека
Подизала она лагано сасвим.

„Мајко! Мајко!" Глас јој промукнуло звони:
„Што ми кратиш лене ове ноћи бај?
Твоја реч ме сада с топлот места гони,
Зар ускренух, мајко, за тугу и вај?
Мало ли ти саде:
Што ми покров даде
И отпрати рано у подземни крај?"

„Из ћелије моје ледене и мучне
Ван ме гони сада нарочити суд;
Свештеника ваших и све песме звучне
И благослов њихов безважан је, худ:
Хлеб с водом не згара
То што младост ствара;
Нити љубав следи црне земље студ!

„Докле јоште стоја храм Венере жарке
Обећасте дати младића ми тог.
Реч скршисте, мајко, јер вас вежу варке
Завета туђинског, лажљивог и злог!
Кад одриче мати
Руку ћерке дати,
Ни један је неће услишити бог!

„Изгоњена ја сам сад из гроба мога,
Отргнуто благо још да тражим сад;
Још да љубим војна изгубљеног свога,
Па крвцу му срца да исишем тад.
Он ће тако проћи,
За њим други доћи,
И младеж ће пасти у беснило, јад.

„Лепо момче моје, часи ти се броје;
Одмах ћеш на месту осушит' се том!
Ланац сам ти дала, а из косе ти оје
Ти коврцу мени; ја одлазим с њом.
Загледај је само:
Сутра сед, а тамо
Мрк ћеш опет бити у обличју твојом!

„Ах, последњу молбу чуј детета твога!
Ломачу нам једну сложи, мајко ти;
Вратанца отвори са закутка мога;
Двоје што се љубе — ти сагори њи!
Док се искре нижу,
Пламенови лижу,
Боговима старим хитаћемо ми!“

Божа С. Николајевић.

ПРЕПИСКА

— ПРИПОВЕТКА У ПИСМИМА —
ИВ. СЕРГИЈЕВИЋ ТУРГЕНЈЕВ

(НАСТАВАК)

И тако, дакле, долази растанак... Срећна је та девојка која одмах увиди да је свему крај и више не теши себе очекивањем. А ви храбри, праведни мужеви, већим делом, немате ни снаге, чак ни жеље да нам кажете истину... ви сте споројнији кад нас обманете. У осталом, ја сам готова поверовати да ви и себе обмањујете обмањујући нас... Растанак! Растанак поднети и тешко је и лако. И ако је потпуна и неприкосновена вера у онта кога љуби — тугу растанка душа побеђује. Јасније да речем: само тада, оставши сама, дознаје она сласт сједињења, не бесплодног, но испуњеног успоменама и мислима; тек тада она познаје себе, окрепљава се... у писмима далеког пријатеља она налази себи потпору, у својима пак, она се, може бити, први пут изражава потпуно.

Али као год што два човека, пошавши од извора речног, један десном други левом обалом, могу у почетку дати један другом руку, а после се још гласом дозивљу, и најзад већ изгубе један другог из вида, тако се на послетку и два створења растанком растављају. Па шта? рећи ћете ви: јасно је да им није било суђено ићи заједно. Али ето ту се и јавља разлика између човека и жене. Човеку није ни мало тешко отпочети нов живот, одбаивши сву прошлост са себе; али жена то не може. Не, не може она одбацити своје прошлости, не може се отргнути од свога корена — не по хиљаду пута не! И отуда, наступа жалосна и смешна слика. Губећи постепено наду и веру у себе — а како је то тешко, ви не можете замислити — она гасне и вене усамљена, држећи се упорно својих успомена и узмичући испред свега што живот около ње представља. А он?... тражите га! где је он? И вреди ли за њ то да застане? кад ће се обазрети око себе? Та то је све за њега прошло. А где шта још бива: он од једном зажели да се сретне са својим пређашњим предметом, шта више и намерно да му отиде... Али, Боже мој, из какве ситничарске охолости он то чини!... у његовом учтивом

састрадању, у његовим тобж пријатељским саветима, у његовом снисходљивом објашњењу прошлости огледа се потпуно сазнање своје надмоћности! Како му је тек мило и пријатно кад може сваке тренути осетити, како је паметан и добар! И како мало разуме он то што ради. Како не уме чак ни да се досети, шта бива у срцу женином и како је увредљиво сажалење, ако се и присети!...

Реците ми, молим вас, где ће наћи она снаге да све то поднесе? Сетите се још и овога: великим делом, девојка, у које се на њену несрећу, погрене мисао у глави та девојка, почевши да љуби и павши под утицај човека, и против своје воље раставља се од своје породице, од својих познаника. Она се није ни раније задовољавала њиховим животом, али тек је ишла упоредо с њима, чувајући у души све своје заветне тајне. Али ће се прелом у скоро учинити видљивим. Они престају да је појме, готови су да подознају на сваки њен корак. Њој је у почетку све право, али после, после, кад она остане усамљена, кад оно чему је она тежила и за шта је све жртвовала, кад јој се небо није одало, а све је тако блиско, тако могуће, кад се то удаљи — шта ће одржати? Поруге, исмевања, глупи триумф здравог, гр. бог разума, она ће још којекako поднети... али шта ће радити, чему ће прибећи она, кад јој унутрашњи глас стане довикивати да су они сви имали право а само се она варала; да је живот у сваком случају бољи од маштања; као што је здравље боље од болести... када јој најмилија занимања, најмилије књиге дођу у противност, књиге из којих нећеш себи среће прочитати — шта, реците ми, шта ће је одржати? Како да се не изнемогне у таквој борби? како живети и проужавати живот у таквој пустињи? Видети себе побеђеним и као просјак пружити руку равнодушним људима: неће ли они пружити он исто саучешће, без којег је гордо срце замишљало да може бити — то је све још ништа! али осећати себе смешним у самом том тренутку кад проливаш горке сузе... ах, не дај Боже то на себи искусити!..

Руке ми дршћу, сва сам у грозници... Лице гори. Време је престати... Отпратићу што брже ово писмо, док ме не буде стид своје слабости. Али зз име Божје, у вашем одговору ни речи — чујете ли, ни речи сажалења, јер вам никад више нећу писати. Разумејт ме, ја нећу да ви ово писмо примите као излив непојмљиве душе, која се жали... Ах! мени је све једно! Збогом!

М.

VIII

Алексије Петровић Марији Александровној

28 маја 1840 г., Петроград.

Марија Александровна, ви сте прекрасно створење, ви сте... ваше ми је писмо најзад открило истину. Господе, Боже мој! Какво мучење! Човек непрестано мисли, да тежи за простотом, да се не кицоши више, да се не пренемаже и не лаже, али кад га боље загледаш — а он је гори но што је и пређе био. Ну ево шта ваља још приметити: човек сам никада неће доћи до сазнања и ако се труди; његове очи не виде своје недостатке као што отупеле очи слагачеве не виде оштампане редове; ту су потребне друге, свеже очи

Хвала вам, Марија Александровна. Ви видите, ја вам говорим о себи; говорити о вама не смем. Ах, како ми сад

изгледа смешно моје последње писмо тако красноречиво и пуно бесџаја! Наставьте, покорно вас молим, своју исповест; мени се чиви да ће вама тада бити лакше а мени ће користити. Није узалуд она руска пословица: о женском срцу — Бога ми! Кад би жене знале колико су оне боље, великодушније и разумније од људи — особито разумније — оне би се погордиле, поквариле; али, на срећу, оне то не знају, јер се њихова мисао није навикла враћати се непрестано самој себи као што је то у човека. Оне о себи мало мисле, то је слабост њихова, али и сила. У томе је сва тајна — нећу да кажем наше надмоћности, већ могућности. Оне расипљу своју душу као дарезљиви наследник злато очево, а ми узимамо пропенат у свакој распри... Где ће изићи на крај с нама? А све то није комплимент, већ проста, примерима доказана истина.

Поново вас молим, Марија Александровна, да ми наставите писати. Кад бисте ви знали све, о чему мислим... Али ја нећу сад да говорим, ја хоћу да вас слушам. Моја ће реч после доћи. Пишите ми, пишите.

Предани вам А. С.

IX

Марија Александровна Алексију Петровићу

12 јуна 1840. год, село... по.

Још вам нијам била ни послала своје последње писмо, Алексије Петровићу, а већ сам се покајала; али шта да се ради. Једно ме у неколико мири, ја сам уверена да сте ви појмили, како је оно написано под утицајем давно угушених осећања и да сте ме извинили. Ја чак онда ни сам ни прочитао о чему сам вам писао. Сећам се да ми је срце тако јако ударало, да је и перо у рукама дрхтало. У осталом, ма да би се — врло вероватно — и онда тако изразила, да сам дала себи времена за размишљање, а намера ми пак није одрећи се својих речи и својих осећања, које сам вам предала, како сам знала. Данас сам пак много хладнокрвнија и много боље владам собом...

Сећате ли се, ја сам на крају прошлога писма говорила о тешком положају девојке, која се осећа усамљена чак и међу својима. Ја нећу више о томе да вам излажем своје погледе, боље је да вам кажем неке подробности; чини ми се тиме ћу вам мање досадити.

Пре свега, знајте, да ме у целој околини не зову никако другачије до философом; особито ме величају тим именом. Друго, шта више тврде да ја снав: м са латинским књигама; где-које да умем и неке крвне корени извлачити: ни једна пак не сумња да ја брадом носим мушке хаљине и место „Добар дан,“ говорим „Жорж Санд!“ — и негодовање против философа све више расте. Имамо и неког суседа, човека од четрдесет и пет година, који је велики домишљан или се бар за таког издаје, и њему је моја бедна личност предмет неиспринних вицева. Он прича о мени да ја, чим се појави месец на небу, не могу очију од нега одвојити, и сам представља како гледам; да не пијем каву са скорупом и да је пијем с месецем, т. ј. мећем шољу под његове зраке. Он се заклинје да ја употребљавам следећу фразу: „То је лако, јер је тешко, ма да је, с друге стране, оно тешко што је лако... Он уверава да ја једнако тражим некакве речи, све тежим „тамо“ и комичном жарошћу питао би „камо — тамо? куда?“ Он је такође распро-

стофо и глас како ја тобож идем ноћу и тамо и амо по речном пруду и тада певам Шубертову серенату или протото јецам: „Бетховен,“ „Бетховен!“ Така је, вели ватрена старица и т. д., и т. д. Разуме се, ја то одмах све чујем.

Вама ће ово, можда, бити чудновато, али не забравите да је од вашег бављења у овом крају прошло четири године. Сећате ли се, како су сви тада на нас искоса гледали. Сад им је опет дошао ред. Али то све још није ништа. Ја морам да слушам речи много теже, које у срце пролиру. Нећу да говорим о томе, како ми моја бедна добра мати никако не може опростити равнодушност нашег брата, али сав мој живот иде по ватри, како каже моја љања. „Па да богме, чујем једвако: куд ћемо ми с тобом! Ми смо људи прости, руководи вас једино здрав разум; а у осталом, шта мислиш чему су те довела сва та умовања, књиге и познанства са ученим људима?“ Ви се сећате, можда, моје сестре, не оне, према којој не бисте некад равнодушни, но друге старије, која је удата. Њен је муж прост, прилично смешан човек; ви сте се с њим тада често шалили. Она је срећна: мати породице, љуби свога мужа, он пак на њу не подозрева. „Ја сам као и остали свет, каже ми она кад-што, а ти?“ И она има право, ја јој завидим.

Па ипак ја осећам да се не бих с њом променила. Нема ме зову до философом и чудом и како-год им је воља — ја ћу до краја остати верна — идеалу, чему ли? Јест, идеалу. Да, ја ћу до краја остати верна томе, од чега је први пут задрхтало моје срце, томе што сам ја признала и признајем за истину и добро... Само кад ме силе не би промениле, кад се кумир мој не би показао бездушним и немим идолом...

Ако осећате пријатељство према мени ако ме нисте са свим заборавили, ви ми морате помоћи, ви морате разбити моје сумње и ојачати моја веровања.

А у осталом, какву ми помоћ ви можете дати? „Све су то глупости, бескорисне ствари, рече ми синоћ мој стриц — ви га, чини ми се, не познајете — мрнар у оставци; намстан човек — „муж, деца, лонац шчи-а, за мужем и децом трчквати, а лонац променати — ето шта је жени потребно“... Реците ми има ли он право?

Ако он има потпуно право, ја још могу прошлост поправити, могу још пристати у опште коло. Шта имам још да очекујем, чему још да се надам? У једном своме писму ви сте говорили о крилима младости. Како често, како дуго бивају она свезана! А затим дође време, кад ће и она отпасти и пасти на земљу, полетети к нбу није могуће. Пишите ми.

Ваша М.

(НАСТАВИТЕ СЕ)

КОКО

— ГИ ДЕ МОПАСАН —

У целој су околини звали имање Лукиних мајуром. Зашто, то вам нико не би умео рећи. Сељци су без сумње везивали за ову реч мајур богатство и величину, јер је овај мајур био у целом крају зацело највећи, најбогатији и најуређенији.

У огромном дворишту окруженом с пет редова великих дрва која су заклањала нежне, а велике јабукe од силног ветра што је дувао с равнице, биле су велике зграде, покривене црепом, за фураж и жито, на лене штале озидане од кремена, коњушнице за тридесет коња и једна кућа за спавање, од црвене опеке, која је личила на неки мали замак.

Ћубришта су била у добром реду; домаћи пси имали су своје кућице а пилеж је милела по високој трави у дворишту.

Сваки дан у полне, петнаест лица, газде, слуге и служавке седали су око дугачког стола, у кујни, на којем се пушила чорба у великој чинији од фајенса, ишараној плавим цветовима.

Стока: коњи, краве, свиње и овце била је добро угојена, брижљиво гајена и држана у чистоти; и газда Лука, кручан, трбушат човек обилазио је трипут дневно, старајући се сам о свему и мислећи на све.

У једном куту у штале чували су, из милосрђа, једног старог белца кога је газдарица хтела хранити док од старости не лишце, јер га је она однеговала, увек чувала и тај јој је стари коњ будио успомене.

Један петнаесто-годишњи шврџа, по имену Исидор Дивал, иначе зван просто Сидор, водио је бригу о овом инвалиду, давао му, преко зиме, његов део сена и фуражи, а лети је морао четири пута дневно ићи на ливаду и премештати га с места на место да увек има свежe траве.

Животиња, готово ујмљена, с муком је дизала своје тешке, дебеле ноге, отечене више копита; њена длака, коју више нико није тимарно, изгледала је као седа коса, а врло дугачке трепавице давале су његовим очима неки тужан изглед.

Кад га је Сидор водио на пашу, морао га је вући за уке, јер се животиња једва вукла; и дечко, погрљен, задубан, псовао је, љутећи се што мора да се брине о овој старој мрцини.

Народ из мајура, виде и како се шврџа љути на Кока, хетимце се забављао тим и говорио Сидору непрестано о коњу, само да га ражљути. Другови су се с њим шалили. У селу су га звали Коко Сидор.

Деран је беснео од љутине, осећајући како се у његову срцу рађа жеља да се освети коњу. Сидор је био мршаво, високо, јако прљаво дете, косе риђе, густе оштре и чекињасте. Изгледао је глуп, говорио је муцајући и с тешком муком, као да се мисли нису могле створити у његовој грубој, суровој души.

Одавно се већ он чудио што су чували Кока, љутећи се што види да се троши храна на ову некорисну животињу. Чим је коњ престао да ради, њему је изгледало неправедно да се и даље храни, љутило га што се расипа овас, овас који је био тако скуп, и то ради кога, ради ове сакате кљусине. И често је чак, преко наредбе газда Лукиних, штедео на храни Коковој, дајући му само пола оброка, одузимајући му од стеле и сена. И у његовом мрачном детињем уму расла је мржња све више и више, мржња прождрљива сељака, подмуклог, дивљег, бруталног и подлог.

Кад је дошло лето морао је ићи у ливаду да премешта животињу. То је било далеко. Деран, свако јутро све бешњи, одлазио је, тремо корачајући, кроза жита. Народ што је радио на њивама викао је за њим у шали:

— Еј Сидоре, поздрави Кока.

Он је ћутао, али би успут ломио штап из живе ограде и чим би преместио старог коња и пустио га да пасе, примакао би се кришом на га шибало испод колена. Јадан коњ је покушавао да бежи, да се бацака, да измакне ударцима и вртио се око ужета као да је у кругу. А деран је бесно шибало, јурећи за њим, сав раздражен, стиснутих зуба од гнева.

За тим би одлазио полагао, не осврћући се, док би коњ гледао за њим својим старачким оком, испалих бокова, задубан од јурњаве. И није спуштао к трави своју кошчату и седу главу, док није видео да је ишчезла у даљини плава блуза младог сељака.

Како су ноћи сад биле топле, остављали су Кока да ноћи под ведрим небом доле, више потока, иза шуме. Само га је Сидор обилазио.

Деран се и даље забављао, гађајући га камењем. Сео би на десет корака више њега и остајао би ту по часа, гађајући с времена на време оштрим шљунком старог коња који је стајао право, свезан пред својим непријатељем и непрестано га гледао не усуђујући се да пасе док он не отиде.

Али у души дерановој непрестано се врзла мисао: „Зашто хранити овог коња кад не ради ништа?“ Изгледало му је да је овај јадни коњ крао храну другима, крао имање од људи, Божје добро, крао њега, Сидора, који се ради њега мучио.

Потом, мало по мало, деран је сваког дана смањивао место где је коњ пасео, све више померајући дрвену мотку за коју је уже било привезано.

Коњ је гладовао, мршавио, слабио. Сувише слаб да се отргне од ужета, пружао је своју главу ка свежој и светлој трави која је била тако близу и чији му је дах голицао нос, али коју није могао додирнути.

Али једног јутра Сидору дође на ум нова мисао: напусти да Кока више не премешта. Та откад он иде тако далеко само ради ове мрцине. Ипак дође да ужива у својој освети. Узнемирена животиња посматрала га је. Тог је дана није тукао. Обилазио је око ње с рукама у џеповима. Чак се правио да је премешта док је међутим само дубље забатао мотку у исту руку. Потом отиде сав задовољан својим проналаском.

Коњ кад виде да деран одлази стаде рзати не би ли се вратио; али овај наже трчати, оставивши коња самог, сасвим самог, у потоку, чврсто привезаног, и без зунке траве докле је год могао дохватити зубима.

Изгледао коњ поњуши да дохвати масно зеленило које је дотицао крајем својих ноздрва. Клевао је, пружио врат и издужио своје велике балаве усне.

Сваки дан би се тако стари коњ трошио у узалудним и страшним напорима.

Али узалуд. Глад га је сатирала, глад која је била још ужаснија што је гледао како се пред њим пружа зеленило.

Деран не дође више тог дана. Цео је дан лутао по шуми тражећи гнезда.

Сутра дан дође. Стари Коко, сав изнемогао, беше легао. Чим опази дерана, диже се надајући се, јадао, да ће га једном преместити.

Али сељаче се не дотаче чак ни штапа који је био

бачен у траву. Приђе, погледа животињу, баца јој на поздраве грудву земље која се распрште по његовој белој длаци, па отиде звиждућући.

Коњ је стајао докле га год није изгубио из вида, потом, знајући да ће му бити узалудно покушати да дохвати тако блиску траву, леже поново на бок и затвори очи.

Сутра-дан Сидор није долазио.

Кад преко-сутра дође, виде да је Коњ линсао.

Тад он застале посматраше га, задовољан својим делом и у исто време зачуђен, кад то пре би. Гурну га својом ногом, потом диже једну његову ногу, па је спусти; најзад седе одозго на њ и не мисле ни на што загледа се негде у траву.

Врати се у мајур али не рече шта је било, јер је хтео да бар тог дана прошврља за оно време када је одлазио да премести коња.

Сутра-дан отиде до коња. Гаврани, кад га видеше, одлетеше. Безбројне мушице куниле су се по лешини и зупјале око ње.

Кад се врати, рече шта је било. Коњ је био тако стар да то никог и не изненади. Газда рече двојици слугу: — Узмите ашове и закопајте га тамо где је.

И они закопаше коња баш где је линсао.

И из његова тела расла је густа, зелена, бујна трава.

Свет. А. Петровић.

У ЗАГРАДИ

(ИЗ ПОЗОРИШТА)

— ХЕРМАН БАР —

Ту недавно исмевали су Хауптмана што у *Празнику Мира* прописује глумцу што игра Штолца да буде: „Необично велики, широких плећа, добро набељен; лица угореног, црног и прљавог; очију неко време као угашених, заткада лаковано сјајних“. Једак је критичар иронично приметио: „Овај лаковани сјај приказивач нам је остао дужан.“ А и шта да ради јадан глумац? Уопште се држи да нови писци траже од глумца више него што он може да да са својом уметношћу. Шта ти они све не траже у загради!

Тико Георг Хиршфелд наређује приказивачу Адолфа Креба у *Агнеси Јордан*: „Обори очи и постаје тамно црвен.“ Као што треба глумац да учини па да наједанпут постане тамно црвен? Или сама Агнеса за коју се у другом чину вели: „Изгледа бледа и неиспавана, и нежно, младо материнство огледа се у њеним цртама и формама, очи су постале тамније и нису више онако светле и ведре као у детета“. Шта треба да уради глумица за време паузе између првог и другог чина па да јој очи постану нагло тамније, тамније и тужније, и не више онако ведре као у детета. А што тек не тражи д'Ануцио у загради! Његове су напомене читави неиздани романи. За први чин *Глорије* прописује се сто: „готово жив од скорашњег рада од размишљања које је мало час над њим нагнуто било, од јединства људи који су око њега окупиљени били: сто што стоји као непокретна тачка од које се зрачи и шири

свајна мисао и нека енергија пува претње“. Где ће рецител набавити одмах такав сто? Или пак у петом чину кад изиђе Комена. Она има свега три речи да каже: „Voi m' aspettavate.“*) Али за то писац прописује: „Њен се глас од заповедног тона спушта до неописане музике која се, непрекидано, као продужује у најудаљеније тајне бића, у слепу тмину природе, где господаре празакони, по којима се преплећу судбине створова односно живота и смрти у хиљаду кругова мржње и љубави. Њезин глас као да пита, али нека смела сигурност, нека стална, чврста извесност претвара ово питање у неко тврђење, као кад би рекла: Ти мени припадеш, ти си мој. Она је ту, па вратима, без вела: њене су очи пуне судбине, она пружа руке, пружа пред њим који чезне за светом. И она се смеши, и где њезин осмех зауставља време и уништава свет. А он је посматра као што каква луда посматра привиђење свога болесног уображења, немо с неким страхом што сумња, и не може да верује да ли постоји ова садашњост“. Ово би био од прилике задатак на испиту у Консерваторијуму: кандидат треба да се осмехне осмехом „што зауставља ток времена и уништава свет“. Или у трећем чину где Руђеро Флама има да дрхти „као јако затегнуто уже а љубомора дубе дубоку бразлу на дну носа и осенчава је“.

Али не треба се одмах насмејати новим писцима. Ови необични захтеви нису баш тако нови као што се мисли. У *Сиромашном Песнику* од Коцебуа тражи се од Лоренца да се „његова чедност бори с глађу.“ У *Бајарду**)* вели се: Миранда стоји у куту и ћутке показује своје усхићење, а адмирал, напротив, своју љутину... Долази Манфрона и мотри око себе соколским погледом. У *Човекомржњи и Кајану**) мајора „уведе Витерман и Петар, који је за све време сцене само ехо и мајмун свога оца.“ У исто време приказати ехо и мајмуна није ни мало лакше него осмехом зауставити време и уништити свет. Долази Еулалија и нађе дете, налази Вилхелма. „Она чучне прела њ и дубока меланхолија осени јој лице. Док је сама с мајором, обори очи и бори се збуњеношћу једне лепе душе која је затечена у добром делу.“ А „мајор стоји према њој и баца покат кад на њу погледе у којима плива његово срце.“ Бацаги поглед у којима плива срце — не знам да ли ту човек не би предао својим очима лаковани сјај. Или читајте напомене за *Фијеска*: „Јулија... дама од 25 година. Велика и пуна. Лепота поварена бизареријом. Заслепљује човека али није допадљива. У лицу зао, исмевачки карактер.“ И тако даље; о Грабеу и романтичарима већ и да не говоримо.

Није дакле баш тако ново да писци од глумца захтевају више него што допуштају глумачка средства и да својим захтвима прекорачавају границе његове вештине. Како долазе на то? Шта мисле при том? Јесу ли тако неискусни да не знају докле се и шта се може тражити од једнога глумца? Може ли се тако што мислити о Хауптману који је увек радио око позоришта, који је створио читав нов правец међу берлинским глумцима, управо дао берлински стил? Или о д'Анувију, пријатељу Дузе и Законија, који присуствује свакој представи, свакој проби свога ко-

*) Ви сте ме чекали.

***) Коцебуове драме.

млада? Или о Коцебуу који је толико година био господар на немачком позоришту. Сваки лаик на први поглед зна да су све ове напомене за глумца немогуће. — а зар једино писац који је увек у друштву с глумцем, који зна његову вештину из искуства, који је тако често сведок његове игре, да то не зна? То је невероватно. Пре држим да писац са својим напоменама жели нешто са свим друго него што мили лаик што то чита. Д'Анунцио не мисли да се сто може лако наместити да се види како је над њим погнуто размишљање, или да Дузе има у својој власти осмех што време задржава и свет уништава. Хауигман неће ни на једној проби тражити од свога приказивача да се његово ово наједанпут засветли лакованим сјајем. А Коцебу знаће да срце његова глумца није научило да плива у погледима. Сви они желе нешто друго својим напоменама. Оно што писци напишу у загради није никако одређено да се прикаже него то треба да помогне глумцу да се представе положај који му је потребан за стварање, да га сугерише. Писац има два задатка. Његова лица морају не само тако да говоре да се публици представе већ се писац мора уз то још и о том побринути да му глумци буду способни да га лица на се узму. Да би он публику преко глумца хипнотисао, треба најпре самог глумца да хипнотише. За то су му сва средства допуштена, и он се неће устручавати ни од најјачег израза ситуације, јер том приликом, на путу преко глумца до публике, пропадне пола. Он мора за глумца све да увећа, често да изопачи само ради тога да га заплаши, да га продума из његова мира и да га догна докле највише може. Глумац да би могао једно лице створити, мора најпре пред собом видети фантом, чути га, и онда за њим тежити својим духом, својим телом. Највећа је брига пишчева да глумац схвати овај фантом тако да најзад уверује да га гледа и да га чује, па и да га мирише и осећа. За то писац мора најпре да занесе глумца у сан и пијано стање, у стање продуктивног уображења, у грч, вртоглавицу или вако се већ то зове. То ће учинити гад на њега као викине и нечувеним захтевима толико га заплаши да је глумац у таквом потресу живаца, дотеран до крајности и сећа се својих последњих средстава својих најскривенијих снага. Кад писци употребе крајности и претераности не треба мислити да то чине по свом укусу него што морају, да би завладели глумцем морају говорити језиком глумаца, који су увек терали у крајности и тераће и даље. Ово не треба лаик да заборави кад ушчита врло чудновате ствари које писци стављају у заграду. Оне писцу ту ради њега већ у њима писац тако рећи пуца бичем да би пожурио глумца.

Die Zeit.

У. П.

БОЉЕ НИКАД НЕГО НИКАД

КРИТИЧКА ОПАЖАЊА ИВ. ГОНЧАРОВА

(НАСТАВАК)

Али како се роман развијао заједно с временом и новим појавима то су и лица дакако узимала на се црте и дух времених догађаја. Због тога и прво узета клица сумњивага претворила се на крају романа већ у пикантну Во-

лоховљељу личност која се појављивала које где у друштву. Када сам 1862. поново путовао на Волгу, проживео лето у завичају, био у Москви, ја сам имао ту личност јасно одређену.

Мене је особито чудило како је младо покољење могло узети да се Волохов њега тицао, осем самих Волохова! Оно је могла сећајући се својих ранијих утопија и заноса мислило вероватно да у развоју мисли Волоховљевих види некакав њихов рефлекс. Узалуд!

Иначе је само по том могло видети то, што и Волохов говори у име истине, разума и слободе, но у том су сви сложни с њим: и стари и нови људи, и конзервативци и либерали! И само у том. Ко се тога одрицао у својим уверењима? Но ствар је у томе што је Волохов у заблуди што се тиче значења тих појмова и с охолом самослепљењем доводи у заблуду друге, не имајући под собом никаква земљишта.

У свима, најпротивнијим таборима свагда постоје опште тачке додира, сви ратују у име разума, слободе и истине, сви своде то на речи али сви разумеју речи на свој начин, и с тога употребљавају различне, често погрешне путеве.

Волохов — ново покољење! Оно покољење које је изишло на сустрет реформама и ту утрошило сву снагу!

Даровити радници на сељачкој реформи, на обласним пословима, на новим судским уређењима, где су успели стећи велика имена — зар су то Волохови!

Покољење које је енергично помогло вођу пређашње, аутоматичне, војничке масе да је чудноватом брзином преобрази у савремену, мисаону и страшну силу! Покољење које препуњава школе, жедно се учи, стиче знања, изналази, ради на свима изданцима руске економије, индустрије, науке, свугде пробирајући нове путеве, изазивајући нове снаге! Покољење младих умова и талената у ослобођеној штампарији које је учинило огромну услугу Русији, погађајући објашњавајући и ширећи у масу идеје, планове и циљеве великога реформатора!

И све то Волохови! Кома је могла пасти на памет таква мисао!

А сама маса друштвена од врха до дна која се сватрошила у мрављем раду, у безданим рудницима посла изазваног новим животом — зар су и то Волохови?

Не, то нису Волохови него представници нове „истине“ што је завладала с ослобођењем се њака и с другим великим реформама које су унеле нов живот у руско друштво.

Но у животу, несрећан, упоредо с истином јавља се и лаж, и представницима ове нове лажи јављају се Волохови! Нема ли у мојој књизи бледа, нејасна личност, наговештење тако рећи, али наговештење на право ново покољење, на бољи његов део, — то је Тушин или Тушини, почивући с врхова руске степеннице па до дна.

Друштво је већ избацило Волохова из своје средине као болесну појаву.

Док појав није добио одређен облик и док се није завршио, колебао се, и друштво га је пратило, изучавало, најзад упознало, и он већ ишчезава из рускога живота.

Прелазим на други хор, хор старијих покољења. „Како је могуће, говорили су ми, износити такву грубу, непријатну личност и ставити поред ње красну, чисту Вјеру?“

Зашто је изишла пикантна, груба личност?

Зар ја нацртавши, како веле, читаву *галерију портрета* ве бих умео нацртати портрет чистији, приличнији?

Но да ли би он тада испао веран и типичан, питам ја. Да ли би био апсорбовао у се и изразио што опште целом том појаву који се стао појављивати код нас? Волохов није социјалист, није доктринар, није демократ. Он је радикал и кандидат за демолага: он са земљишта празне теорије о безусловној негацији готов је прећи на дело, и прешао би кад би се код нас демолагичка могла изразити јасније и прећи у дело т.ј. кад би код нас била могућна раширена пропаганда комунизма, интернационалан подземањ рад и т. д. *) Он би и отишао на то поље да ради искрено пошто сам ја узео не авантуристу који се баца у вир да лови рибу у мутној води него — с његове тачке гледишта честитога т.ј. искреног човека, с извесном снагом у карактеру, који није глуп. И у том је услов за успех. Не хотимична лаж но његова рођена искрена заблуда само је могла доводити у заблуду Вјеру и друге. Варалицу би сви одједанпут познали и напустили би га.

Да сам томе додао пишчево расположење тада би изишао не Волоховљев тип него слика мога личнога осећања, и све би пронао. *Sine ira*, то је закон објективнога стварања.

Тако исто кад бих ублажио овај портрет да угодим младим гласовима, не би изишао јунак тог појава што се дешавао пред очима свих нас.

Он је веран стварности, или није.

Ако је веран, то ја имам право и у том је сва задруга пишчева, а после остаје читаоцу да изводи из дела своје закључке.

Сад долази главни *corpus delicti*: како се могла заљубити у њега Вјера, онако поносита, нежна, красна? Како је из честитога друштва могла отићи на обронак, зближити се с таквом личношћу?

Чудноват укор!

(НАСТАВИТЕ СЕ)

КЊИЖЕВНОСТ

Неколико речи о „Коринџанској невести.“

Као што је познато, Гетеова путовања по Италији 1786 и 1790 год. имала су одсуднога утицаја на његово осећање и мишљење. Од тога времена он почиње ићи другим савршенијим правцем у поезији. Лепо италијанско небо; топло сунце; весело и безазлен живот; посматрање дела из класичких времена и читање Винкелмана, који је први схватио идеалну лепоту античких дела уметничких: — све је то удружено отворило шири видик на циљ уметности и прави задатак песничтва овоме великоме немачкоме песнику, који је „од главе до пете ђенције и снага и моћ, срце пуно осећања, дух пун ватре и с орловским

*) Несрећом то се показало могућно донекле и код нас, како се то потврдило тада, г. ј. 1875, када су били писани ови редови.

Садржај: „„Коринџанска невеста“ (песма). — „Прелиска“ (наставка). — „Кокот“. „У загради.“ — „Боље икад него никад“ (наставка). — „Књижевност“. — „Белешке из књижевности“. — „Репертоар народног позоришта“.

крилима.“ Од тога доба његови се умотвори махом одевају у класичне облике и уживају у духу класицизма („Тасо“, „Ефигенија“, Римске елегиче“ и т. д.). Под тим утицајима постала је и ова, једна од његових најдубљих песама, за коју чувени немачки песник и критичар Рудолф Фон Готшал, вели: Гете је овај култ лепе чулности, која је код њега потпуно језична, прославио још у једној балади, у којој се на мађијски и дирљив начин опева чежња за светом, у коме је та чулност оличена, и за веселим царством старе вере, — у „Коринџанској невести.“ Из сумрачја једнога доба, у коме борба старе и нове религије све духове обмотава сутоном мишљења и веровања, појављује се, као сабласт, ова мила девојка с елеријом о срећи у љубави и животу, која је срећа жртва на новим олтарима. Ова је балада исто тако мач с двема оштрицама против хришћанских назора о свету као и Шилерови „Богови Грчке.“ Код оба песника бејаше њихово незнабоштво силовата реакција поетичне чулности против мрачних апстракција теолошких и философских; само је Шилер више наглашавао етичну и политичку страну класичнога света, а Гете — естетичну и друштвену.“

Б. С. Ник.

БЕЛЕШКЕ ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ

План од Мостара. Овај план израђен је у формату књиге, zgodno за цен, гдје се налази карта преасвијена, у техничкој изради са бојама, осим тога имаде штампано: кратак опис Мостара и његове околице, сви политички, војни и други јавни уреди, разни заводи, друштва, главнице трговине, особите знаменитости Мостара и његове околице и г. д. Овај план врло је подесан, а нарочито за оне, који први пут дођу у Мостар. — Цијена 1 круна.

РЕПЕРТОАР

НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА

Уторник, 23. новембра: *Три Мускетара*, драма у пет чинова, и две наест слика, са епилогом, написали Александер Дима Отац и Август Маке.

Четвртак, 25. новембра: *Код Белог Коња*, шаљива игра у три чина, с певањем, написали Оскар Блументал и Густав Каделбург, превео Мил. К. Савићевић.

Субота, 27. новембра: *Три Мускетара*.

Недеља, 28. новембра: Дневна представа: *Париска сиrotиња*, драма у пет чинова, с предигром, написали Едуард Бризбар и Евжен Нис, превео с француског Милутан И. Стојановић. — Вечерња представа: *Три Мускетара*.